

DOI: 10.55643/fcaptr.6.59.2024.4542

Тарас Васильців

д.е.н., професор, завідувач відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, Україна;
ORCID: [0000-0002-2889-6924](https://orcid.org/0000-0002-2889-6924)

Мар'яна Мельник

д.е.н., професор, завідувач відділу просторового розвитку, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, Україна;
ORCID: [0000-0001-8869-8666](https://orcid.org/0000-0001-8869-8666)

Ірина Лещук

к.е.н., старший науковий співробітник відділу просторового розвитку, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, Україна;
e-mail: ira_leschukh@ukr.net
ORCID: [0000-0002-3860-0728](https://orcid.org/0000-0002-3860-0728)
(Corresponding author)

Марія Флейчук

д.е.н., професор кафедри маркетингу, Львівський торговельно-економічний університет, Львів, Україна;
ORCID: [0000-0002-0417-9066](https://orcid.org/0000-0002-0417-9066)

Ольга Іляш

д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, Україна;
ORCID: [0000-0002-7882-3942](https://orcid.org/0000-0002-7882-3942)

Received: 26/08/2024

Accepted: 13/11/2024

Published: 31/12/2024

© Copyright
2024 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ Й ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є ідентифікація пріоритетних напрямів та інструментів формування молодіжної політики України в умовах війни й повоєнного відновлення. Для цього, застосовуючи методи структурно-динамічного, детермінологічного, кореляційного аналізу, а також індексний та графічний, проаналізовано основні сучасні тенденції молодіжної політики, виокремлено головні проблеми та виклики, з якими стикається молодь під час воєнних дій та може зіткнутися в умовах повоєнного періоду. Для пошуку шляхів і напрямів забезпечення ефективності молодіжної житлової політики України в дослідженні застосовано методологію нечіткої логіки. Зважаючи на нинішній високий рівень міграційної активності українців, для обґрунтування пріоритетних напрямів та інструментів формування молодіжної політики в умовах війни й повоєнного відновлення використано результати авторського соціологічного опитування молоді в Україні з позитивними міграційними аспіраціями.

У статті запропонований комплексний підхід до формування ефективної молодіжної політики, основою якої має стати орієнтація на розвиток людського потенціалу молоді та формування нової моделі якості життя. У цьому контексті надано конкретні рекомендації щодо можливостей активізації розвитку 8-ми ключових сфер життєдіяльності молоді: безпека, охорона здоров'я, освіта, зайнятість і працевлаштування, молодіжна житлова політика, продуктивне дозвілля, соціальна підтримка та суспільна інтегрованість.

Особливу увагу приділено ідентифікації можливостей підтримки молодих людей з особливими потребами, їх інтеграції в процеси відновлення.

Ключові слова: молодіжна політика, освіта молоді, зайнятість молоді, молодіжне підприємництво, житлова політика, дозвілля, повоєнне відновлення

JEL Класифікація: I31, J13, H55

ВСТУП

Перебуваючи в умовах війни, молодь України зазнає значних викликів, стресів і втрат. Зокрема це: скорочення або втрата доходу, пошкодження житла, негативний вплив на психічне здоров'я, зазнавання травм унаслідок воєнних дій (особисто або членами сім'ї), переїзд в інші регіони України, розрив стосунків, розлука із сім'єю, смерть друзів або членів сім'ї та ін. Крім того, в умовах війни серед молоді зросла стурбованість щодо власної фізичної безпеки, обмеження можливостей самореалізації тощо. Затяжна війна, орієнтована на виснаження ресурсів, може посилити соціальну та економічну депривацію молоді, а також негативно вплинути на її міграційні плани. Водночас у всьому світі молодь є драйвером соціального та економічного розвитку країни. В умовах повоєнного відновлення молодь має стати важливим агентом змін й в Україні, зважаючи на її значний потенціал у контексті генерування інновацій та креативу, розв'язанні складних проблем у різних царинах суспільного життя, просуванні миру тощо. Тому забезпечення належного розвитку людського потенціалу молоді є важливим державним завданням, реалізація якого допоможе забезпечити майбутню стабільність і суспільне процвітання.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

У країнах світу, які постраждали від збройних та/або політичних конфліктів, молодь розглядають як драйвер пост-кризового відновлення [18]. Утім, пріоритети та інструменти формування молодіжної політики в Україні в умовах війни й повоєнного відновлення досить фрагментарно описані в працях українських учених і зводяться здебільшого до пошуку механізмів забезпечення зайнятості молоді в умовах нестабільності. При цьому, наприклад, Н. Громадська [9] наголошує, що основним інструментом розв'язання проблем молодіжної зайнятості має бути соціальний діалог. На думку В. Хачатрян та О. Красняк [7], основним чинником формування ринку праці молоді в умовах війни та повоєнного відновлення є економічна безпека.

Колектив авторів під керівництвом К. Краус [13] досліджує проблеми та шляхи залучення молоді до підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. Дослідники наголошують, що молодіжне підприємництво має бути в центрі уваги всіх владних інституцій, оскільки саме воно формує середній клас бізнесу, забезпечує молодих людей робочими місцями та формує основу національної соціально-економічної стабільності. Розвиток молодіжного підприємництва поза сумнівом може стати підґрунтям для інноваційно-цифрового розвитку різних просторово-суспільних систем.

Низка дослідників (вітчизняних і зарубіжних [16, 37] та ін.) наголошує на пріоритетності розвитку освіти молоді в умовах воєнних конфліктів і повоєнного відновлення. Автори [14], зокрема, зазначають, що освіта є чинником захисту від ризиків психічного здоров'я молоді, яка живе в небезпечних прифронтових регіонах чи регіонах ведення бойових дій. А інвестування в освіту та професійне навчання, розвиток партнерства між закладами освіти й бізнесом, осучаснення програм навчання для увідповіднення їх із реальними потребами ринку праці та світовими тенденціями Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року [42] розглядає як один із найефективніших механізмів для утримання молоді в країні в умовах повоєнного відновлення.

Водночас, підтримуємо думку [10] про те, що формування молодіжної політики в умовах повоєнного відновлення загалом має базуватися на якісному аналізі втрат унаслідок війни та потреб молоді.

Натомість у дослідженнях механізмів та інструментів розвитку молоді в умовах збройних конфліктів та в постконфліктний період, здійснених іноземними науковцями (наприклад, [8]), здебільшого йдеться про те, що основою молодіжної політики поствоєнного періоду має бути комплексна політика реінтеграції молодих людей, зокрема учасників бойових дій. При цьому наголошується, що така реінтеграція є складним і багатогранним процесом та включає економічну, політичну й соціальну роботу.

В. Аларабід [1] наголошує на важливості залучення молоді до формування національних стратегій і планів повоєнного відновлення, що сприятиме активізації участі молодих людей у процесах сталого розвитку їхніх громад. На думку автора, це дозволить також розширити можливості молоді, зокрема в контексті працевлаштування, адже забезпечить здобуття нового досвіду, розширення соціальних зв'язків, підвищення політичної культури тощо.

Нам імponує позиція М. Соммерса [24], який зазначає, що підґрунтям роботи з молоддю, особливо молодими маргіналами, в умовах воєнних конфліктів і небезпек має бути чітко сформульована державна молодіжна політика, орієнтована на сприяння соціальній єдності. Її впровадження має характеризуватися високим пріоритетом для органів влади різного рівня. Крім того, науковець наголошує, що молодіжна політика повинна не обмежуватися двома-трьома заходами впливу, а охоплювати комплекс рішень для всестороннього забезпечення потреб молоді. Схожої думки дотримується й С. Перлотто [19]. Автор зазначає, що формування сприятливого середовища для повоєнного розвитку молоді лежить у чотирьох площинах: (1) сприяння зайнятості та розвитку молодіжного підприємництва; (2) розвиток освіти й навичок; (3) забезпечення доступу до якісного медичного обслуговування (при цьому автор наголошує на важливості втручання не лише в контексті сприяння покращенню фізичного здоров'я молодих людей, а й для забезпечення психологічних, поведінкових та екологічних потреб. Таку ж позицію відстоюють й автори [17, 23]: сприяння зростанню благополуччя молоді; (4) сприяння політичній участі молоді (особливо жінок), розширення можливостей молоді (посилення громадської активності, участь в управлінні своєю громадою тощо).

Комплексним є й підхід І. Манцурова, Н. Стіглер та ін. [15] до формування молодіжної політики в умовах воєнних конфліктів і повоєнного відновлення. При цьому, крім «класичних» сфер впливу, як-от освіта, охорона здоров'я, працевлаштування тощо, автори наголошують на тому, що залучення молоді до розбудови миру в ширшій перспективі може бути забезпечене через мистецтво, культуру, туризм і спорт.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Сьогодні в усьому світі молодь ідентифікують як основу суспільного розвитку, а інвестиції в розвиток молоді є передумовою конкурентоспроможної економіки. Утім, лише освічена, здорова, матеріально забезпечена та щаслива молодь може приносити найбільшу користь для своєї країни. Тому метою цього дослідження є ідентифікація пріоритетних напрямів та інструментів формування молодіжної політики України в умовах війни й повоєнного відновлення.

МЕТОДИ

Дослідження здійснене з використанням таких методів: структурно-динамічного, детермінологічного, кореляційного аналізу, індексного та графічного методу.

Авторські розрахунки базувалися на відкритих даних аналітичних досліджень сучасного стану й проблем життєдіяльності молоді в Україні та Європі, а також даних Державної служби статистики України та Євростату.

Для пошуку шляхів і напрямів забезпечення ефективності молодіжної житлової політики України в умовах війни та повоєнного відновлення як нечіткої множини в дослідженні застосовано методологію нечіткої логіки. Формалізуємо нечітку множину так:

$$\tilde{N} = \{(x, \mu_{\tilde{N}}(x)) | x \in X, \mu_{\tilde{N}}(x): X \rightarrow [0; 1]\}, \quad (1)$$

де X – певна універсальна множина, $\mu_{\tilde{N}}(x)$ – функція належності множини $\tilde{N}$.

Функція належності вимірює, наскільки впевнений експерт у тому, що конкретне значення на основній шкалі відноситься до нечіткої множини. Ця функція може бути або дискретною, або неперервною. Найбільш популярними серед нечітких множин із неперервними функціями належності є нечіткі числа. Трикутну форму нечіткого числа $\tilde{x}$ задають трійкою чисел (a, b, c) , де значення функції належності в точці x визначають так:

$$\mu(x) = \begin{cases} 0, & x \leq a \\ \frac{x-a}{b-a}, & a \leq x \leq b \\ \frac{c-x}{c-b}, & b \leq x \leq c \\ 0, & c \leq x \end{cases} \quad (2)$$

Носієм нечіткого числа є інтервал $[a, c]$, який можна розглядати як песимістичну оцінку параметра x . Ядром нечіткого числа є число b , яке можна вважати оптимістичною оцінкою цього параметра. Якщо відстань $(b - a)$ дорівнює відстані $(c - b)$, то отримуємо симетричну трикутну функцію належності, яку повністю визначають два параметри з трійки чисел (a, b, c) .

Для розроблення нечітких моделей ухвалення рішень ми використали систему MATLAB. У ній за допомогою FIS-редактора пакета нечіткої логіки Fuzzy Logic Toolbox для відображення нечітких чисел найчастіше застосовують функцію належності трикутної або трапецієподібної форми. Основною характеристикою нечітких множин є функція належності (Membership Function). Нечітка матриця знань визначає системи логічних правил у форматі:

IF <входи>, THEN <виходи>.

Для оцінки ефективності реалізації молодіжної житлової політики в Україні потрібно зібрати й підготувати інформацію, яка включає: значення параметрів, допустимі інтервали їх варіацій, статистичні закони розподілу для окремих показників, лінгвістичні критерії й обмеження, отримані експертним методом, та інші дані.

На початковому етапі створення нечіткої множини ми ввели такі позначення: x_m – значення чинників, що впливають на ефективність молодіжної житлової політики (при цьому m варіює від 1 до M , а M – загальна кількість чинників впливу на ефективність молодіжної житлової політики); $\tilde{N}$ – множина, яка описує ефективність молодіжної житлової політики.

Умови реалізації молодіжної житлової політики характеризує множина M показників:

$$X = \{x_1, x_2, \dots, x_m\}. \quad (3)$$

Вхідні та вихідні координати, а також лінгвістичні змінні для системи нечіткого логічного висновку щодо параметрів досягнення ефективності молодіжної житлової політики України в умовах війни й повоєнного відновлення наведені в Додатку 1.

Зважаючи на нинішній високий рівень міграційної активності українців, для обґрунтування пріоритетних напрямів та інструментів формування молодіжної політики в умовах війни й повоєнного відновлення використано результати авторського соціологічного опитування молоді в Україні з позитивними міграційними аспіраціями. Зазначене опитування проводили із застосуванням спеціально розробленої Анкети, яку поширювали серед осіб віком 20-35 років із застосуванням програмного забезпечення Google Forms. Опитування проводили в жовтні-листопаді 2023 року; воно охоплювало 2930 респондентів, із яких 911 (31,1%) мали високий рівень міграційних аспірацій і ствердно відповіли «так» на запитання «Чи ухвалили Ви для себе рішення в найближчій перспективі виїхати за кордон?». Респонденти були представлені з усіх макрорегіонів України, зокрема, 53,6% опитаних – із західного макрорегіону, 30,9% – із північного, 4,3% – зі східного, 1,9% – із південного, 0,6% – із центрального та ще 8,7% респондентів представляли місто Київ. Більшість респондентів (60,9%) на момент проходження опитування були не одружені. Майже третина опитаних мала неповну вищу освіту (студенти I-IV курсів ЗВО), 24,6 % – повну вищу освіту, 11,6 % – бакалаврську освіту, а 17,9 % – навчалися в аспірантурі або завершили її, що є свідченням достатньо високого рівня освіченості й уже здобутої фахової підготовки молоді. Серед опитаних виявлена незначна перевага жінок (51% респондентів).

РЕЗУЛЬТАТИ

Молодіжна політика України воєнного та повоєнного періодів повинна орієнтуватися на розвиток людського потенціалу молоді, чому сприятиме формування нової моделі якості життя, основою якої, на наш погляд, має стати позитивний розвиток у 8-ми ключових царинах: безпека, охорона здоров'я, освіта, зайнятість і працевлаштування, молодіжна житлова політика, продуктивне дозвілля, соціальна підтримка та суспільна інтегрованість.

Підвищення **безпеки середовища життєдіяльності молоді** має передбачати впровадження механізмів та інструментарію захисту не лише в умовах війни, а також і від насильства, злочинності, тероризму, природних катастроф тощо (Табл 1).

Таблиця 1. Пріоритети політики підвищення безпеки середовища життєдіяльності молоді (з урахуванням міжнародного досвіду).

Сфера впливу	Шляхи досягнення
Зниження рівня невизначеності зовнішнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> ■ інтеграція громадянської освіти в навчальні програми шкіл та університетів; організація спеціалізованих курсів і семінарів для молоді для розуміння основних принципів та інституцій демократичного суспільства, демократії, функціонування державних органів, правової держави та ролі громадянина в суспільному житті, його прав та обов'язків. Наприклад, у Фінляндії навчання про суспільство та етичні принципи починається з початкової школи; у Швеції інтеграцію громадянської освіти здійснюють на всіх рівнях шкільної освіти з акцентом на демократичні цінності та права людини; у Великобританії програму «Громадянське суспільство», а в Німеччині програму «Політична освіта» для молоді фінансує держава, а крім того, за рахунок фондів та інститутів організують семінари, дебати й тренінги для молоді; ■ використання інтерактивних та інноваційних методів навчання, таких як дебати, симуляції виборів, моделі ООН, для залучення молоді до активного вивчення та розуміння суспільних процесів, запровадження освітніх онлайн-платформ і мобільних додатків, які надають інформацію про державне управління та громадянські права; ■ сприяння політичній участі молоді через молодіжні організації, студентські уряди, створення молодіжних рад при місцевих органах влади та інші механізми, в т.ч. участь в ухваленні рішень та обговоренні важливих суспільних питань і лобювання інтересів молоді (досвід Фінляндії, Німеччини, Швеції, Великобританії). Заходи для включення молоді з різних соціальних та економічних груп у діалог і ухвалення рішень у суспільстві сприяють соціальній інклюзії, а отже, і знижують відчуття відчуження та невизначеності молодих людей; ■ сприяння інформаційній грамотності через розвиток критичного мислення та здатності аналізувати інформацію, яка надходить через різні медіа, що допомагає уникати маніпуляцій і фейкових новин, знижує рівень невизначеності в інформаційному просторі; ■ програми з вивчення культур і релігій різних народів, що проживають у межах країни, сприяють толерантності, міжкультурному та міжрелігійному розумінню, що є важливим для стабільності та суспільно-економічного розвитку
Подолання негативних наслідків недовіри до публічних інституцій і невіри у власну спроможність	<ul style="list-style-type: none"> ■ трансформація державних інституцій через зміцнення демократії та прозорості в діяльності державних органів (включаючи доступ до публічної інформації, звітування перед громадськістю та відкриті слухання), залучення молоді до моніторингу та оцінки діяльності державних органів через участь у громадських радах та комісіях; ■ підтримка ініціатив молодіжних громадських організацій та інших форм громадянської активності, які займаються суспільно корисною діяльністю та пропагують активну громадянську позицію, що дасть змогу молодим людям впливати на розвиток країни; стимулювання волонтерського руху серед молоді, що сприяє формуванню відповідальності та довіри до суспільства; ■ підтримка молодіжних ініціатив у царині бізнесу та підприємництва, що сприяє зміцненню економіки країни та підвищує довіру до власних можливостей; ■ створення програм із розвитку лідерських рис і навичок самоврядування серед молоді, що сприяє формуванню активної громадянської позиції

(продовження на наступній сторінці)

Таблиця 1. Продовження.

Сфера впливу	Шляхи досягнення
Посилення життєстійкості молоді; допомога долати небезпечні випадки, впоруватися з асоціальною поведінкою та ризиками, які виникають під час переходу від дитинства до дорослого життя (досвід Фінляндії, Німеччини, Норвегії, Швеції, Великобританії)	<ul style="list-style-type: none"> забезпечення доступу молоді до професійної психологічної підтримки та консультування через шкільні психологічні служби, центри молодіжної психологічної підтримки або онлайн-ресурси, які сприяють розвиткові позитивного самосприйняття та самооцінки; уведення до навчальних програм курсів із розвитку життєвих навичок, таких як управління стресом, розв'язання конфліктів, емоційний інтелект, фінансова грамотність і навички самообслуговування; організація тренінгів і семінарів для молоді з питань здорового способу життя, профілактики залежностей та управління ризиками; проведення тренінгів із комунікаційних навичок, розвитку емпатії та конфліктології, управління стресом, що допомагає молоді вільно взаємодіяти з іншими та розв'язувати конфлікти; підтримка спортивних і культурних ініціатив, що сприяють здоровому способу життя, зміцненню фізичного та психічного здоров'я; упровадження програм наставництва, де досвідчені старші ментори можуть допомагати молоді справлятися з труднощами та робити правильні життєві вибори; залучення успішних людей із різних царин до менторства молоді. Наприклад, у Норвегії реалізують програми «Zero» та «Olweus», а у Фінляндії – програма «KiVa», спрямовані на запобігання булінгу в школах, вони включають навчальні матеріали, тренінги для вчителів і учнів, а також безпеку та моніторинг ситуації. У Великобританії працює програма «DofE» (Duke of Edinburgh's Award), що сприяє залученню молоді до різноманітних активностей, спрямованих на розвиток життєвих навичок, лідерства та волонтерства; а також там підтримують молодіжні центри та клуби, що надають молоді безпечне середовище для розвитку та спілкування
Розвиток безбар'єрного простору	<ul style="list-style-type: none"> забезпечення доступності навчальних закладів, молодіжних центрів, громадських місць і транспорту для осіб з інвалідністю; створення інклюзивного дизайну нових будівель і реконструкція існуючих об'єктів з урахуванням потреб людей з обмеженими можливостями; уведення освітніх програм про інклюзію та права осіб з інвалідністю в навчальні заклади; організація інформаційних кампаній для підвищення обізнаності про важливість безбар'єрного середовища та інклюзії; реалізація програм із розвитку безбар'єрного простору та інклюзії, підтримки для молоді з інвалідністю або іншими особливими потребами, які спрямовані на соціальну інтеграцію, професійну підготовку та самореалізацію. Наприклад, у Фінляндії працює Програма «Design for All», яка спрямована на створення інклюзивного середовища, доступного для всіх громадян. У Норвегії реалізують програми підтримки для молоді з інвалідністю, включаючи освіту, працевлаштування та соціальну інтеграцію. У Великобританії діють програми з працевлаштування молоді з інвалідністю та підтримка підприємництва серед молодих людей з обмеженими можливостями. Система інклюзивної освіти в Бельгії включає спеціальні служби психолого-медико-соціальної підтримки, які розв'язують проблеми підбору освітнього шляху для дітей із різними ознаками психофізичного стану; інституційне забезпечення норм і стандартів, що гарантують права й захист молоді з обмеженими можливостями, зокрема в царинах освіти, працевлаштування та доступу до послуг. Наприклад, Акт про рівність (Equality Act) у Великобританії забезпечує права осіб з інвалідністю та їхній доступ до різних царин життя, а в Німеччині законодавство передбачає обов'язкову доступність будівель і громадських місць
Забезпечення безпечного поводження із соціальними мережами та інтернетом	<ul style="list-style-type: none"> уведення до шкільної програми курсів із цифрової грамотності, що включають безпечне користування інтернетом, правила поведінки в соціальних мережах, захист персональних даних і кібербезпеку, включаючи кібербулінг, шахрайство, небезпечний контент (Програма «Digitala lektioner», що пропонує навчальні матеріали з безпеки в інтернеті та цифрової грамотності для школярів у Швеції); проведення інформаційних кампаній про безпеку в інтернеті через масмедіа, соціальні мережі та спеціалізовані платформи (наприклад, у Німеччині – програми з підвищення обізнаності про кібербезпеку та захист персональних даних, організовані Федеральним агентством із безпеки в інформаційних технологіях); підтримка розробки та використання платформ із вбудованими механізмами безпечного використання інтернету та захисту персональних даних (Нідерланди); створення центрів психологічної підтримки та гарячих ліній для молоді, яка стикається з кібербулінгом або іншими небезпечними ситуаціями в інтернеті; удосконалення законодавчих норм і стандартів, що регулюють захист приватності, використання особистих даних, попередження кіберзлочинності та відповідальність за кібербулінг
Запобігання та протидія будь-яким формам насильства проти молоді (домашнє насильство, булінг, мобінг та інші)	<ul style="list-style-type: none"> програми навчання учнів і студентів про права людини, толерантність, усвідомлення наслідків насильства та способи розв'язання конфліктів мирним шляхом; надання доступу до психологічної підтримки та консультування для молоді, яка стикається з насильством; підтримка створення безпечних і інклюзивних молодіжних просторів, де кожна людина відчуває себе захищеною; залучення сімей, батьківських комітетів і громадських організацій до протидії насильству серед молоді; запровадження законодавства, що суворо карає за будь-які форми насильства проти молоді. Досвід Фінляндії, Німеччини, Норвегії, Швеції, Великобританії свідчить про використання спеціальних програм для протидії булінгу та надання психологічної допомоги; дієве законодавство, що забороняє будь-які форми тілесних покарань дітей, включаючи домашні
Формування в молодих батьків відповідального ставлення до виховання своїх дітей через підвищення рівня знань та поінформованості, у т. ч. щодо впровадження найкращого світового досвіду батьківства й виховання дітей	<ul style="list-style-type: none"> організація курсів і семінарів для молодих батьків, де вони можуть здобути знання про дитячу психологію, розвиток, виховання та здоров'я дітей; включення до шкільної програми базових курсів про сімейні відносини та виховання дітей; створення й підтримка платформ для обміну досвідом між батьками, форумів та груп підтримки; відкриття консультативних центрів для батьків, де вони можуть отримати допомогу від психологів, педіатрів і соціальних працівників; реалізація програм фінансової підтримки для молодих сімей для забезпечення необхідних умов виховання дітей, у т.ч. пільгові кредити та субсидії для батьків на навчання й розвиток дітей
Підтримка молодих сімей, особливо тих, що потрапили в складні життєві обставини	упровадження комплексу заходів, які включають фінансову (програми соціальної допомоги для молодих сімей із фінансовими виплатами для покриття базових потреб, субсидіями для житла, дитячих садків та освітніх послуг), соціальну (створення центрів соціальної підтримки), психологічну підтримку (забезпечення доступу), а також доступ до послуг охорони здоров'я та освіти

Здоров'я молодого покоління на основі вдосконалення системи медичного забезпечення учнів шкіл і закладів вищої освіти, а також пропаганда в молодіжному середовищі навичок здорового способу життя, розвитку та збере-

ження фізичної культури, культури здорового харчування та психогієни є наступним базовим пріоритетом реалізації системної та когерентної молодіжної політики в Україні. Результати соціологічного дослідження, проведеного до Дня молоді в Україні 2023 р., свідчать, що найвищим ціннісним пріоритетом сучасного молодого покоління є здоров'я (про це зазначає 42,7% респондентів [29]; у довоєнний період цей показник становив приблизно 75% [21]). У контексті охорони здоров'я як пріоритету збереження людського потенціалу молоді, насамперед мова йде про підвищення якості (а в прифронтових регіонах – доступності) медичних послуг, психологічну підтримку для подолання стресу, реабілітацію молоді, яка зазнала фізичних травм унаслідок бойових дій, пропаганду статевої освіти шкільної молоді тощо.

Молодіжна політика в царині **освіти** сприяє забезпеченню доступу молоді до освіти та навчальних ресурсів, покликана зберегти її інтелектуальний капітал та забезпечити можливості для майбутнього розвитку.

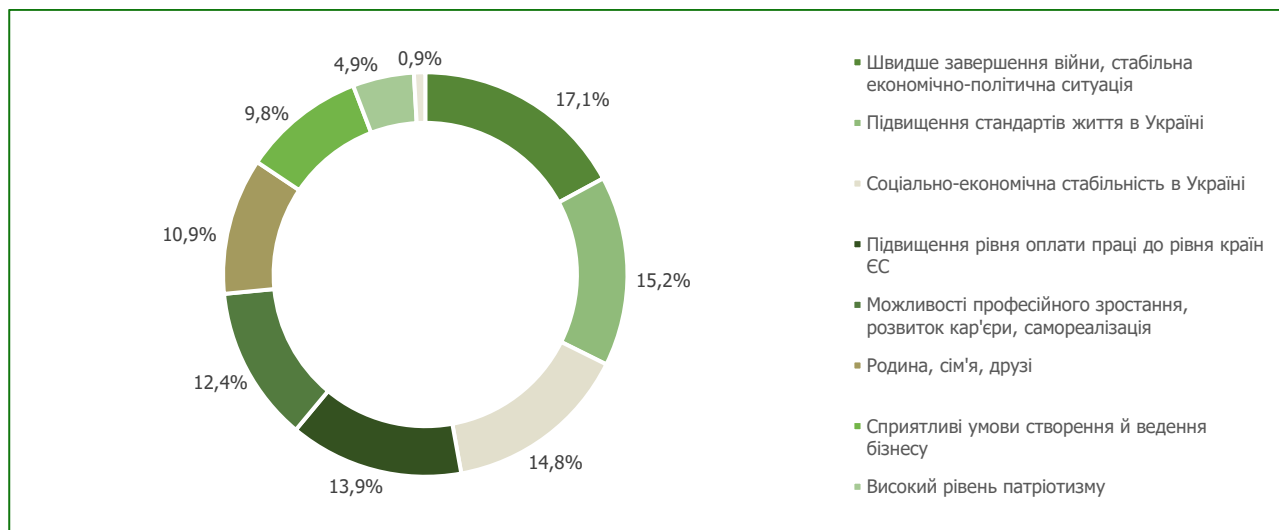
Сьогодні в Україні фінансову підтримку молоді в царині освіти здійснюють шляхом пільгового кредитування для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Порядок пільгового кредитування затверджений постановою КМУ від 29.08.2018 р. № 673 (у ред. від 16.12.2020 р. № 1259) [20]. Відсоток за кредитом складає 3% річних. Пільговий кредит здобувачам освіти певного року (років) навчання за тією самою освітньо-професійною (освітньою) програмою (спеціальністю) надають тільки один раз. Пільговий кредит повертають зі сплатою 3% річних суми заборгованості за кредитом протягом 15 років із виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним. Одержувачів кредиту з числа осіб з інвалідністю I групи звільняють від сплати кредиту та відсотків за користування ним. Одержувача кредиту, який має одну дитину, звільняють від сплати відсотків за користування кредитом, а який має двох дітей – сплачує 75% суми заборгованості за кредитом, а одержувач кредиту, який має трьох і більше дітей, – 50% [27]. Указом Президента України в червні 2021 р. утворено Раду Фонду Президента з підтримки освіти, науки та спорту для підтримки молоді в її прагненні здобути конкурентоспроможну освіту, мати можливість пройти стажування та здійснювати наукові дослідження й розробки в наукових установах і в Україні, і за кордоном.

Важливим інструментом соціального захисту молоді, що навчається, є рівень стипендіального забезпечення. І власне постановою Кабінету Міністрів України № 882 від 12.07.2004 р. регулює розмір, типи й порядок виплати стипендій [29], а саме розмір стипендій нараховують із прив'язкою до зміни прожиткового мінімуму, а крім того, існує можливість одночасного отримання й академічної, і соціальної стипендії.

У сьогоdnішніх умовах важливим є обґрунтування системи преференцій, підтримки й знижок на навчання за актуальними для ринку праці України спеціальностями, наприклад, технологи, інженери, водії великогабаритного транспорту, монтажники, працівники сільського господарства й фермерства та ін. У цьому контексті також актуальним є стимулювання попиту на робочі професії за допомогою формування державного замовлення на важливих напрямках в умовах війни та післявоєнного відновлення (зокрема, розвиток підприємств оборонного комплексу, енергетика, логістика, ремонтно-відновлювальні роботи, будівництво об'єктів інженерної й транспортної інфраструктури, в т.ч. доріг, мостів; соціальної інфраструктури, в т.ч. медичних закладів, шкіл, садочків; спорудження захисних будівель, сільськогосподарська діяльність тощо).

Молодіжна політика в царині **зайнятості й працевлаштування**, яка, в тому числі, передбачає й сприяння молодіжному підприємництву, є важливим чинником зменшення безробіття та зростання соціально-економічної резилентності національної економіки загалом.

Авторське соціологічне опитування засвідчило, що найбільш значимими чинниками збереження молоді й людського потенціалу в Україні залишаються покращення стандартів життя (15,2%), стабілізація соціально-економічної ситуації (14,8%), підвищення рівня оплати праці (13,9%), професійне зростання, розвиток кар'єри та можливості для самореалізації молоді (12,4%) (Рис. 1).

Рис. 1. Результати опитування щодо основних чинників, які змушують міграційно активну молодь з України втриматися від вїзду за кордон, %. (Джерело: складено авторами за результатами авторського соціологічного опитування)

Молодіжна політика щодо забезпечення ефективного працевлаштування вимагає комплексного підходу, програмних методів, співпраці між зацікавленими сторонами, спільного фінансування та відповідної інформаційної й освітньої політики. Пріоритетні напрями щодо впровадження ефективних інструментів і механізмів зайнятості молоді в Україні бачимо так.

1. Створення комплексних програм зайнятості молоді, які поєднують інструменти формування пропозиції (такі як професійне навчання й освіта) з інструментами підтримки попиту (включаючи субсидії для роботодавців, які наймають молодих людей, та ініціативи щодо створення робочих місць), у тому числі для здійснення постійного моніторингу вакансій і запитів роботодавців для орієнтування студентів.

Сектор молодіжного ринку праці характеризується особливостями та проблемами, які пов'язані з пошуком першого робочого місця, частою несумісністю рівня здобутої освіти з кваліфікаційними вимогами, відсутністю досвіду й практики роботи, розрив потреб молоді та пропозицій на ринку праці. Станом на січень 2023 р. серед офіційно зареєстрованих безробітних 23% становили особи віком до 35 років. Рівень безробіття серед української молоді віком до 25 років – 19,1% [28], а відповідний середній показник у країнах ЄС – 16% [6].

Комплексні програми зайнятості молоді повинні передбачати заходи, пов'язані з доплатами молодим людям, які вперше вийшли на ринок праці; фінансуванням проходження молодими людьми тренінгів, профорієнтації, професійного навчання та підвищення кваліфікації; послуги з пошуку роботи, стажування тощо. Наприклад, у ЄС реалізують Програму «Гарантії для молоді», спрямовану на подолання труднощів із працевлаштуванням серед NEET-молоді в країнах із рівнем безробіття серед молоді понад 25%. У контексті підтримки попиту наданням преференцій (як правило, пільгове оподаткування, зниження ставок внесків на соціальне страхування) роботодавцям, які наймають на роботу молодь, – важливий напрям молодіжної політики. Наприклад, у Словенії роботодавці, які наймають особу молодшу за 26 років, за контрактом на невизначений термін, мають право на часткове відшкодування сплачених соціальних внесків протягом перших двох років працевлаштування молодої особи. У Греції для осіб віком 18-29 років, які були прийняті на роботу без досвіду роботи, було передбачено фінансову компенсацію в розмірі 1200 євро за перші 6 місяців повної зайнятості (50% цієї суми отримував працівник додатково до зарплати як заохочення для працевлаштування, а решту – роботодавець як субсидію на оплату праці [41]). У Німеччині, Австрії та Швейцарії передбачені [28]: а) звільнення роботодавців від оподаткування на термін до 3 років за наймання молодих людей віком до 36 років, які раніше не працювали на постійній основі; б) надання фінансових преференцій роботодавцям за наймання на роботу певних категорій працівників – студентів і школярів віком 16-29 років, батьків неповнолітніх дітей, безробітних молодих людей, які отримують щомісячну допомогу з безробіття, а також молодих людей, які проходять спеціальні навчальні курси з перекваліфікації тощо.

2. Професійна підготовка та освіта – на основі інвестування в програми професійної підготовки та освіти, щоб сформувати навички молоді, необхідні для сучасного ринку праці, а також тісна співпраця з підприємствами, щоб посилити зв'язки теоретичних освітніх компетентностей з практичною базою їх застосування; забезпечити відповідність навчальних програм до потреб ринку.

3. Стажування, досвід роботи – стимулювання бізнес-структури для залучення та надання можливості молоді для стажування й здобуття досвіду роботи. Розробка схем, які стимулюють компанії навчати молодих працівників.

Необхідно підтримувати організацію стажувань для студентів на підприємствах, які потенційно в подальшому можуть бути зацікавлені в цих фахівцях різних професій. У цьому контексті також слід чітко регламентувати механізм координації процесу проходження стажування та майбутнього працевлаштування молоді людини, а також регламентувати способи контролю за дотриманням прав осіб у процесі стажування. Також слід розвивати й нарощувати потенціал баз практики для формування практичних навичок і здобуття досвіду роботи за окремими спеціальностями без відриву від навчання.

4. Визначення та усунення перешкод, які заважають молодим людям отримати роботу, таких як дискримінація та упередженість, географічні, мовні, культурні бар'єри, фінансові обмеження тощо. Упровадження цільових заходів підтримки для усунення цих перешкод.

5. Стимулювання молодіжного підприємництва на основі підтримки молодих підприємців, тренінгів із розвитку бізнесу, програм наставництва, надання стартового капіталу та фінансової підтримки молодим підприємцям через гранти, пільгові кредити, стипендії, фінансову допомогу та ін. Створення стимулів для підприємств щодо наймання молодих людей і сприяння підприємству як основи для кар'єрного зростання, адже молодіжне підприємство сприяє професійній та особистісній самореалізації молодих людей, розв'язанню проблем їхньої зайнятості та матеріального забезпечення. Натомість в Україні заходи та ініціативи щодо сприяння розвитку бізнесу мають загальний характер і не конкретизовані для молодих підприємців.

Для стимулювання молодіжного підприємництва в рамках молодіжної політики слід ужити таких заходів:

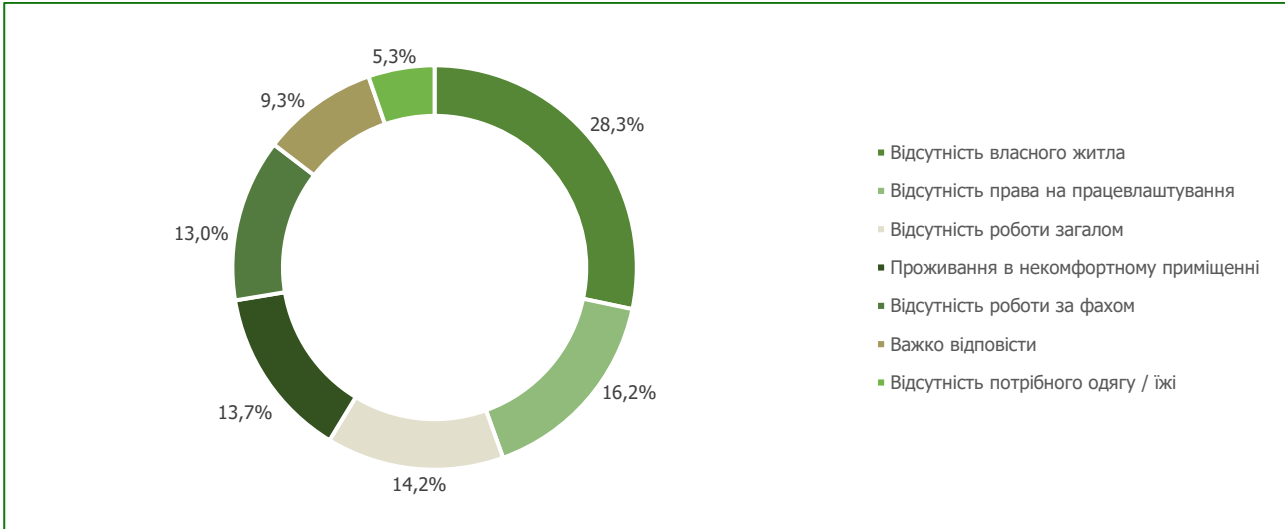
- розвиток програм сприяння розвитку малого та середнього бізнесу через передбачення необхідної суми фінансової допомоги й сприяння програмам зайнятості. Це стосується й надання суб'єктам бізнесу спеціальних субсидій на заробітну плату працевлаштованої молоді; звільнення від податків підприємств, які здійснюють навчання персоналу, в т.ч. молоді; субсидій та підтримки на започаткування власної справи чи бізнес-проекту за умови обґрунтованого подання конкурентоспроможного інвестиційного плану; практики угод навчальних центрів із приватним бізнесом про обов'язкове працевлаштування учнів; використання гнучких форми зайнятості для молодих мам у частині політики збереження ними трудового досвіду та власного професійного рівня; запровадження програм і курсів із підготовки молодих підприємців у ЗВО;
- посилення співробітництва між університетами, державними структурами, громадськими організаціями та бізнесом, що дасть змогу реалізувати ефективні інструменти підтримки молодіжного інноваційного підприємництва, в т.ч. розвиток підприємницьких навичок молодих людей у рамках неформальної освіти за допомогою державних програм, спільних проектів державного й приватного секторів;
- бізнес-освіта шляхом запровадження в школах практичного предмету з економіки, бізнесу та проектної роботи, наприклад «Бізнес і менеджмент», для адаптації освіти до потреб сучасного динамічно змінного світу, для підготовки молодих людей до ролі майбутніх працівників, менеджерів і підприємців; набуття здатності студентів, які вступають у доросле життя, ухвалювати обґрунтовані споживчі рішення та керувати особистими фінансами. Орієнтація курсу на практичні навички молоді може бути реалізована через роботу в групах, аналіз прикладів, командні проекти, розвиток компетенцій 4К – співпраця, спілкування, креативність і критичне мислення;
- створення регіональних Startup-центрів, інфраструктури для розвитку стартапів, організація процесу навчання студентів університетів на базі таких центрів. Зазначені Startup-центри мають стати комунікаційними майданчиками для організації персональних консультацій для студентів і молодих підприємців, а також сприяти в наданні допомоги в пошуку бізнес-партнерів; створення інкубаторів та акселераторів для підтримки й набуття фінансової самостійності молодих підприємців;
- просування ідеї підприємництва в молодіжному середовищі та проведення медіа- й промоакцій для підтримки молодіжного стартап-руху. Надання методичної та практичної допомоги в розробці бізнес-планів і презентації бізнес-ідей;
- урядові програми фінансової підтримки стартапів, які базуються на пільговому оподаткуванні та кредитуванні новоствореного інноваційного бізнесу, в тому числі залучення приватних венчурних фондів у фінансуванні стартапів; розширення грантових програм і державної фінансової підтримки на розвиток молодіжного підприємства, зокрема в селах;

- створення та підтримка міжнародної мережі для взаємодії між Startup-центрами, бізнес-інкубаторами, академічними партнерами; забезпечення інформаційної підтримки стартап-проектів на міжнародному та регіональному рівні; активна співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну найкращими практиками в царині молодіжного підприємництва;
  - формування мережі активно функціонуючих організацій та спільнот молодих бізнесменів, які є здебільшого організаторами підприємницьких ярмарків, просвітницьких кампаній, профорієнтаційних заходів, акцій і курсів тощо серед молодих підприємців.
6. Забезпечення молоді доступу до інформації про наявні можливості працевлаштування, програми навчання та служби підтримки. Розробка онлайн-платформ і ресурсів для зв'язку молодих шукачів роботи з роботодавцями та модераторами тренінгів. *Також створення окремих молодіжних порталів щодо можливостей для молоді з працевлаштування, освіти, залученості, культури, колаборації з молодими інфлюенсерами для висвітлення актуальних питань*; використання таких інструментів молодіжної роботи Європейського Союзу як Youthpass від SALTO Youth та Europass; Агенції міжнародних програм для молоді.
7. Сприяння співпраці між державними установами, роботодавцями, закладами освіти, організаціями громадянського суспільства та представниками молоді. Установлення партнерства з багатьма зацікавленими сторонами для розробки та реалізації ініціатив із працевлаштування молоді.
8. Упровадження надійних систем моніторингу та оцінки ефективності програм зайнятості молоді. Використання даних і доказів для постійного вдосконалення розробки та реалізації програми.

Царина молодіжної житлової політики. Результати соціологічного дослідження [14] вказують, що 45% представників вітчизняної молоді живе з батьками, а 12% винаймають житло. У довоєнний період житлові проблеми входили до першої четвірки особистих проблем, що найбільше турбували молодь [32]. Попри зміщення в умовах війни акцентів молоді щодо основних проблем її життєдіяльності в напрямі загострення питань фізичної безпеки, здоров'я свого та своїх близьких, на проблемі відсутності або поганого стану житла акцентує кожна десята молода людина. Утім, державна молодіжна житлова політика сьогодні є інертною, фрагментарною та малоефективною і в соціальному, і в економічному контексті. Свідченням цього зокрема є:

1. недостатній рівень фінансування програми, особливо в умовах великої війни, неврахування в ній стрімко зростаючої інфляції, активного зростання цін на житло, будівельні матеріали (у т.ч. для ремонту) тощо. Так, 2023 р. Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву (далі – Держмолодьжитло) надав пільгових кредитів молодим сім'ям на загальну суму 240,1 млн грн. За ці кошти профінансовано 9,4 тис. м² житла. Відповідно, за таких умов вартість 1м² становить приблизно 25,5 тис. грн. При цьому, за даними аналітичного центру агенції нерухомості «ДімPIA», у вересні 2023 р. середня вартість 1м² житла в новобудові становила, наприклад: у Київській обл. – 32,5 тис. грн, у Закарпатській обл. – 42,4 тис. грн, у Львівській обл. – 41,2 тис. грн, а в м. Києві – 58 тис. грн. [11]. Отже, виникає питання якості житла, пропонованого для державного молодіжного іпотечного кредитування;
2. наявність значної «квартирної черги», перебування у якій молодого позичальника може тривати роками. За даними [19], 2019 р. до Відділення Держмолодьжитла «Львівське регіональне управління» було подано 24 заяви-анкети щодо надання довгострокових пільгових іпотечних кредитів. Кредитні договори укладено лише із 2 заявниками. Термін розгляду заяв-анкет у середньому становить 1,5 року, частка відмов – 91,7%. Станом на кін. березня 2024 р. подано 6 анкет-заяв, які станом на початок червня 2024 р. перебувають на розгляді. Крім того, нерозглянутою залишається ще 51 заява-анкета, подана 2023 р.;
3. значні витрати часу на збирання та оформлення всіх необхідних документів, погодження кредитних умов із банком, оформлення самої угоди. Для зменшення витрат часу молоді люди можуть скористатися послугами ріелтора, утім, матимуть додаткові грошові витрати;
4. наявність переplatи, пов'язаної з кредитуванням. Ця переплата складається з відсотків (утім, їх може частково компенсувати держава), страхових внесків та комісій банку, загальна сума яких за весь період кредитування (20 років) буде чимала.

Результати авторського соціологічного опитування (Рис. 2) свідчать, що для 28,3% української молоді з позитивними міграційними аспіраціями найбільшою трудностю в країні-реципієнті в разі переїзду буде відсутність власного житла. Ще 13,7% зазначених респондентів очікують проблем із низькою якістю та некомфортністю житла, яке вони зможуть орендувати за кордоном, урахувавши власну низьку платоспроможність.

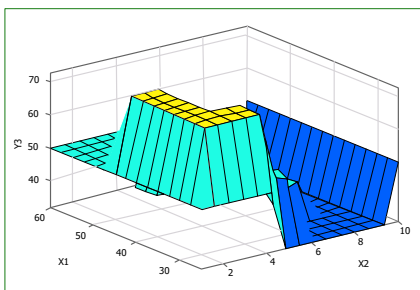

Рис. 2. Результати опитування респондентів щодо потенційних матеріальних проблем, які можуть стати найбільш актуальними за кордоном, %. (Джерело: складено за результатами авторського опитування)

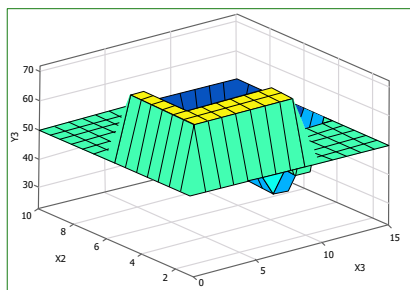
Отже, в умовах великої війни та повоєнного відновлення розв'язання житлових проблем молоді мотивуватиме останню, поміж іншого, залишатися в країні, а тих, хто був змушений переїхати за кордон через війну, – повернутися.

Застосовуючи методологію нечіткої логіки, ми встановили, що для досягнення оптимального (вищого за середній) рівня ефективності задоволення потреб молоді щодо житла в Україні (72,3%) необхідним є забезпечення таких інституційних орієнтирів (Додаток 2; Рис. 3):

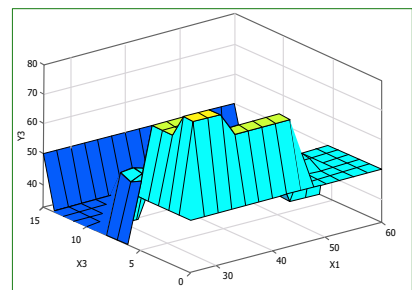
1. вартість 1 м² житла для молоді, профінансованого в межах програми молодіжного житлового будівництва в Україні, не повинна перевищувати 43,3 тис. грн (станом на кінець 2023 р. цей показник становив 25,5 тис. грн) (За даними аналітичного центру агенції нерухомості «ДімРІА», у вересні 2023 р. середня вартість 1м² житла в новобудові становила, наприклад: у Київській обл. – 32,5 тис. грн, у Закарпатській обл. – 42,4 тис. грн, у Львівській обл. – 41,2 тис. грн, а в м. Києві – 58 тис. грн. Отже, виникає питання якості житла, пропонованого для державного молодіжного іпотечного кредитування);
2. умови кредитування молодіжного житлового будівництва мають бути більш лояльні. Зокрема, відсоткова ставка за користування «молодіжними» кредитами має становити 2% річних (станом на кінець 2023 р. відповідний показник становив 7% річних);
3. оптимальний розмір власного внеску за програмою «ЄОселя» має становити 7,5% від фактичної вартості житла (станом на кінець 2023 року цей показник становив не менш ніж 20% від фактичної вартості житла).

(А)

(Б)

(В)

Рис. 3. Перспективні інституційні орієнтири забезпечення оптимального рівня ефективності задоволення потреб молоді в Україні щодо житла. Примітки: (А) – залежність ефективності задоволення потреб молоді від вартості 1м² житла для молоді, профінансованого в межах програми молодіжного житлового будівництва (x_1), та від-соткової ставки за користування «молодіжними» кредитами (x_2); (Б) – залежність ефективності задоволення потреб молоді від відсоткової ставки за користування «молодіжними» кредитами (x_2) та розміру власного внеску за програмою «ЄОселя», % від фактичної вартості житла (x_3). ; (В) – залежність ефективності задоволення потреб молоді від розміру власного внеску за програмою «ЄОселя», % від фактичної вартості житла (x_3), та вартості 1 м² житла для молоді, профінансованого в межах програми молодіжного житлового будівництва (x_1).

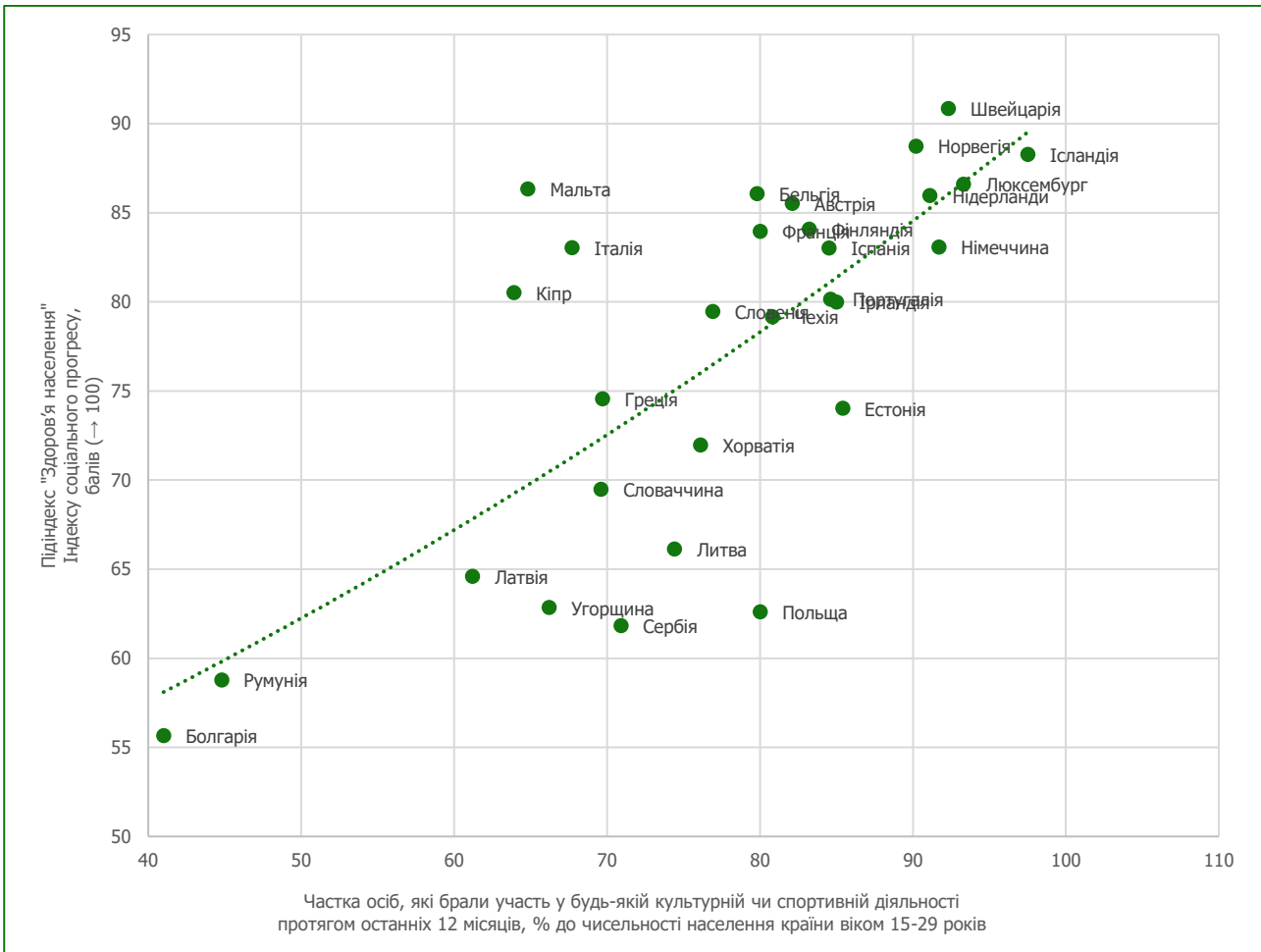
Крім того, для забезпечення ефективної реалізації молодіжної житлової політики в Україні в умовах нових викликів та загроз актуальними є перелічені нижче заходи.

1. Розроблення, зважаючи на розширення в умовах війни кола пільгових категорій населення, яке потребує забезпечення належних житлових умов, цілісної національної житлової стратегії, яка узгодила б між собою окремі галузеві житлові програми, у т.ч. програми щодо забезпечення житлом молоді.
2. Визначення єдиної управлінської структури (агентства, управління тощо), відповідальної за реалізацію національної житлової політики для створення сталої житлової системи в країні. До компетенції такої структури мали б належати, з-поміж іншого, залучення неурядових коштів для виконання завдань у царині житла, надання пільгового кредитування операторам соціального житла.
3. Розширення інструментів державної фінансової підтримки молоді, яка потребує забезпечення / покращення житлових умов. Зокрема, доцільним є впровадження програм фінансової компенсації молодим людям, які орендують житло, частини вартості орендної плати та/або комунальних послуг.
4. Реформування ринку оренди житла, зокрема в частині його детінізації, посилення захисту прав суб'єктів орендних відносин.
5. Сприяння органів влади всіх рівнів активізації ринку оренди соціального житла для молоді. Підґрунтям цього має стати прийняття Закону України «Про основні засади житлової політики», який станом на початок II півріччя 2024 р. перебуває на розгляді у Верховній Раді України. У Нідерландах, Австрії та Данії понад чверть усього житлового фонду становить соціальне житло, а у Великобританії, Франції, Ісландії та Ірландії – приблизно 10-19 %. В Угорщині та Фінляндії його частка займає понад 50% від загальної кількості орендованого житла. В Україні поки що цей показник критично низький – лише 1,5% [21].
6. Для молоді, яка проживає у власному житлі, доречно законодавчо передбачити механізми державної фінансової підтримки покращення умов / підвищення комфортності проживання: добудова, здійснення капітального ремонту, підвищення енергоефективності помешкань, забезпечення / покращення якості комунальних комунікацій (водовідведення, каналізація, газифікація тощо, що особливо актуально для невеликих поселень), забезпечення якісною питною водою.
7. Ураховуючи зростання кількості маломобільних молодих людей в умовах великої війни – надання їм фінансової допомоги та консультаційних послуг для проведення адаптаційних робіт, пов'язаних із їхньою інвалідністю, у місцях проживання останніх (установлення пандусів тощо).

Основним завданням **продуктивного дозвілля** як елемента проактивної молодіжної політики має стати збереження балансу між працею та відпочинком, не тільки отримання молоддю морального задоволення, а й сприяння особистісному розвитку, самореалізації та досягненню певних життєвих цілей. Продуктивне дозвілля має орієнтуватися на формування навичок здорового способу життя через пропаганду спорту, здорового харчування, розвиток особистості й творчих здібностей, комунікаційних навичок, креативності, соціальної взаємодії тощо. Досвід європейських країн засвідчує: зростання частки молоді, охопленої продуктивним дозвіллям (на прикладі участі в культурній та спортивній діяльності), щільно та прямо корелює із загальним показником здоров'я нації (Рис. 4).

За даними соціологічного опитування [32], в умовах війни, порівняно з довоєнним 2021 р., частка молоді, яка користувалася послугами організацій, пов'язаних із забезпеченням дозвілля (у т.ч. спортивні організації), зменшилася майже вдвічі – з 9% до 4%. Крім об'єктивних обставин, як-от руйнування інфраструктури дозвілля в умовах війни, перебої з енергопостачанням тощо, першопричиною низької залученості молоді до продуктивного дозвілля є обмежений доступ до нього сільській молоді, а також висока вартість відповідних послуг у містах. А питання державної підтримки продуктивного дозвілля молоді досить фрагментарно регламентоване вітчизняним «молодіжним» законодавством та зводиться, як правило, до мізерного фінансування окремих спортивних і культурно-мистецьких заходів. Зокрема, частка видатків Зведеного бюджету України за статтею «Духовний та фізичний розвиток» у загальному обсязі видатків відповідного бюджету 2023 р. становила лише 0,8%, а в довоєнний 2021 р. – 2,4% (при цьому частка видатків на духовний і фізичний розвиток безпосередньо молоді достеменно невідома).

Станом на травень 2024 р. в Львівській області спортивні клуби наявні лише в 11 з 73 територіальних громад, а спортивні комплекси – у 8 громадах. Молодіжні центри наявні лише в кожній четвертій громаді області. При цьому в умовах війни в регіоні спостерігається зростання кількості населення у зв'язку з внутрішньою міграцією. Так, станом на II кв. 2024 р. зареєстровано 61 902 дитини, а також 107 385 осіб працездатного населення, більша частина якого – молоді особи до 35 років.

Рис. 4. Вплив рівня охоплення молоді продуктивним дозволям на загальний показник здоров'я нації (R=0,731). (Джерело: побудовано авторами за даними [5, 33])

Пріоритетними напрямками формування молодіжної політики України в контексті підтримки продуктивного дозвілля в умовах війни та повоєнного відновлення насамперед мають бути:

- розвиток інфраструктури дозвілля та оздоровлення молоді, зокрема в сільській місцевості та на територіях відновлення, де такі об'єкти були пошкоджені або знищені;
- фінансова підтримка розвитку інфраструктури та оновлення матеріальної бази державних установ і некомерційних організацій, що функціонують у царині дозвілля молоді;
- підвищення інклюзивності об'єктів дозвілля. Реалізація цього пріоритету особливо актуалізувалася в умовах війни та, безперечно, буде актуальною в умовах повоєнного відновлення, адже до загальної кількості молоді з обмеженими фізичними можливостями та маломобільної молоді довоєнного періоду сьогодні додається молодь, яка зазнала певних травм унаслідок бойових дій (довідково: із загальної кількості туристичних об'єктів у Львівській області інклюзивними є лише 8 од. Із них 7 од. розташовані в м. Львові, та один – у Самбірському районі [2]);
- підтримка з боку регіональних органів влади та місцевого самоврядування програм, що сприяють організації доступного й розвивального дозвілля для молоді в місцях її проживання чи навчання;
- збереження, а в сільській місцевості та на територіях відновлення – розвиток індустрії відпочинку молоді, у тому числі молодіжного туризму;
- підтримка інтелектуального й духовного розвитку молоді через надання ваучерів, державних стипендій тощо на здобуття позашкільної освіти (музичної, спортивної, мистецької тощо) для обдарованої й талановитої молоді.

Соціальна підтримка як складова молодіжної політики України воєнного та повоєнного періодів у першу чергу повинна орієнтуватися на розв'язання проблем життєдіяльності вразливої, ізольованої, сільської молоді, молодих

сімей, інтеграцію молодих людей із тимчасово окупованих територій, прифронтових територій та ВПО до вітчизняного соціокультурного простору.

Результати компаративного аналізу, представлені на Рис. 5, свідчать, що зростання соціальної ізоляції молоді неминує призводить до зниження загального соціального прогресу в країні.

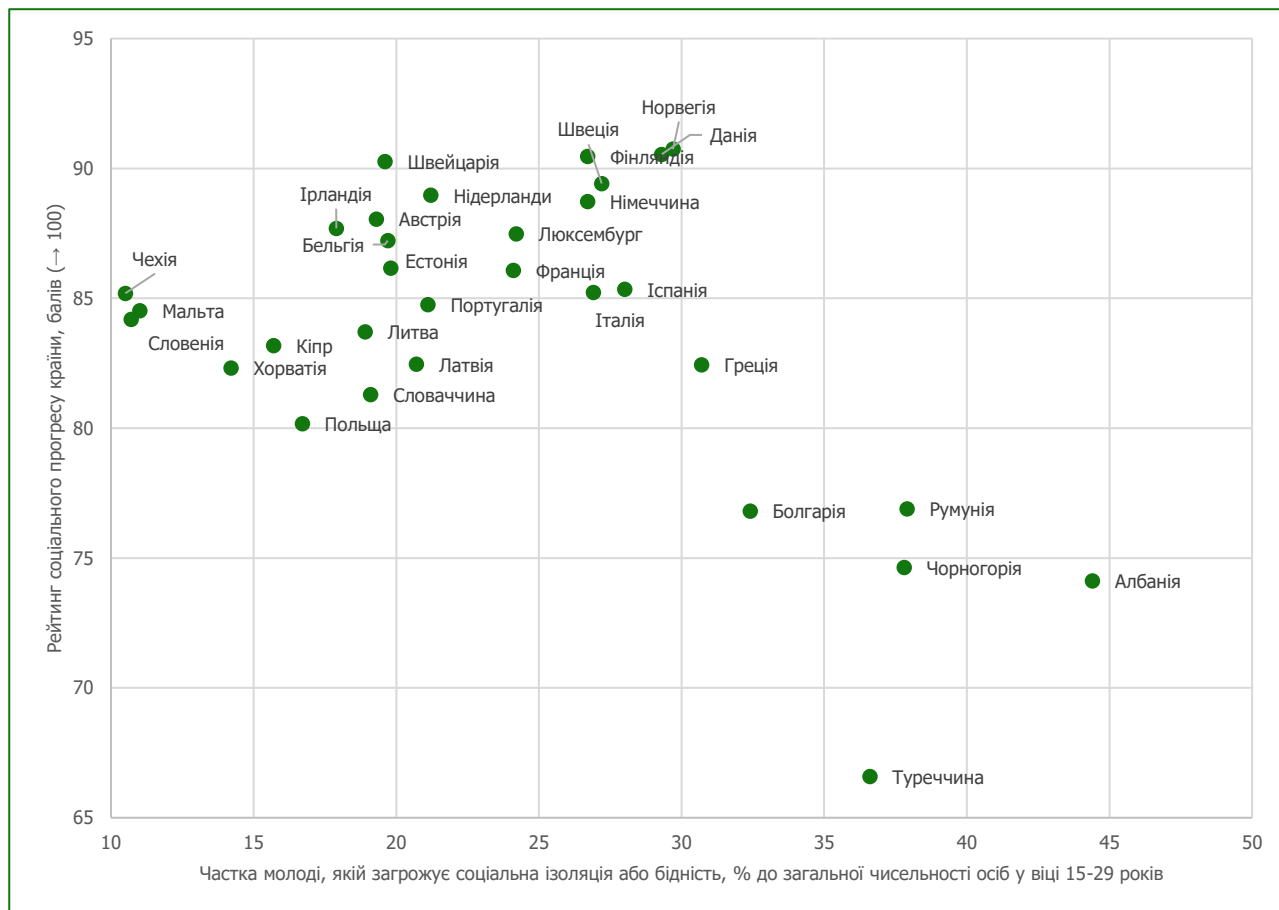

Рис. 5. Вплив соціальної ізоляції молоді на рівень загального соціального прогресу в країні (на прикладі 31 країни Європейського Союзу; $R=-0,463$). (Джерело: побудовано авторами за даними [4])

Отже, соціальна підтримка має важливе значення в контексті уникнення соціальної ізоляції молоді, що є важливим елементом формування соціального прогресу в суспільстві загалом. Важливо, що політика соціальної підтримки молоді воєнного та повоєнного періодів поряд із традиційно поширеним і в Європі, і в Україні фінансовим забезпеченням повинна передбачати й (1) якісне оновлення зруйнованої громадської інфраструктури, підвищення її безбар'єрності та зручності, (2) підвищення інклюзивності та доступності базових послуг (зокрема послуг із догляду для соціально ізольованої та вразливої молоді), (3) підвищення якості та доступності місць дозвілля.

Заходи та ініціативи в контексті **суспільної інтегрованості** як складової молодіжної політики України воєнного та повоєнного періодів повинні сприяти не лише особистісному розвитку молоді, а й формуванню відкритого, толерантного та багатокультурного суспільства загалом. При цьому важливим є залучення всіх молодих людей до широкого кола життєдіяльності суспільства, незалежно від їхнього соціального статусу, фізичних здібностей, етнічної приналежності, віросповідання тощо.

У молодіжній політиці більшості європейських країн провідну роль відіграє *громадська участь молоді*. Утім в Україні сьогодні спрямування державної молодіжної політики на формування громадянської соціалізації молоді майже відсутнє. Першочергово така соціалізація має відбуватися в умовах залучення молоді до діяльності молодіжних організацій, волонтерського руху тощо, адже вона сприяє формуванню в молодих людей громадянської позиції та ціннісних орієнтирів, активності й сталих моральних норм. Утім, реалії сьогодення засвідчують незначну державну підтримку молодіжних організацій (фактично вони є складовою інститутів громадянського суспільства) в Україні. Крім того, розвиток вітчизняних молодіжних організацій стримується через недостатню масову громадянську освіту населення та низький рівень медіаграмотності. Це також пов'язано з повільною зміною управлінської культури в

органах влади, недостатньою відкритістю й обмеженим поширенням цінностей діалогу та партнерства і в суспільстві загалом, і в неурядових організаціях.

Попри відсутність стабільного залучення державних фінансових ресурсів, в Україні проблемними питаннями залишаються й низький рівень інституційного розвитку молодіжних організацій, і дефіцит відповідних професійних кадрів і сталих практик партнерства з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом.

Інструментом посилення суспільної інтегрованості молоді в умовах війни та повоєнного відновлення може стати *молодіжне волонтерство*. В умовах великої війни в Україні 2022 р. частка молоді, що займалася волонтерською активністю, порівняно з 2021 р. зросла вдвічі – з 20% до 40% [36]. В Україні, як і в низці країн Європи (зокрема Португалії, Хорватії, Італії, Північній Македонії, Іспанії, Словенії та ін.), прийнято закон, що регулює волонтерську діяльність [39]. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про волонтерську діяльність», у межах реалізації державної політики царині волонтерської діяльності Кабінетом Міністрів України мали б бути розроблені державні цільові програми в царині волонтерської діяльності. Утім, за 13 років дії Закону зазначених державних цільових програм прийнято не було. Натомість лише в середині 2023 р. в умовах активізації волонтерського руху як відповіді на повномасштабне вторгнення Росії в Україну окремі територіальні громади країни (як-от Львівська, Луцька, Хмельницька та ін.) затвердили місцеві програми сприяння розвитку волонтерства, про ефективність реалізації яких поки що говорити зарано. Отже, станом на поч. 2024 р. волонтерський рух і волонтерські ініціативи молоді в Україні фінансово не підтримують ні державний, ні місцеві бюджети.

Зважаючи на описані вище пріоритети формування молодіжної політики України в контексті посилення громадської участі молоді, розвитку молодіжних, у т.ч. волонтерських організацій, вважаємо доцільними перелічені нижче заходи.

1. Кабінет Міністрів України – ухвалення національної цільової програми підтримки та розвитку молодіжних організацій, а також національної цільової програми підтримки та розвитку волонтерської діяльності в Україні. Передбачення видатків із державного бюджету на реалізацію зазначених програм.
2. Міністерство соціальної політики України (як центральний орган виконавчої влади, відповідальний за впровадження державної політики в галузі волонтерської діяльності) – надання організаційно-інституційної підтримки установам, які працюють над розвитком волонтерського руху в Україні.
3. Міністерство соціальної політики України – систематичне оновлення та публічне оприлюднення на офіційному вебсайті інформації про ініціативи та заходи для розвитку й популяризації волонтерського руху в Україні на всіх рівнях управління.
4. Удосконалення законодавчого регламентування процедури та механізмів залучення волонтерів з іноземних країн та осіб без громадянства до волонтерства в Україні. Зважаючи на зростання в країні кількості волонтерів-іноземців в умовах повномасштабної війни, актуальним зокрема є спрощення міграційного законодавства для діяльності волонтерів-іноземців в Україні.
5. Модернізація онлайн-платформи для проведення конкурсів проєктів інститутів громадянського суспільства «Простір електронних конкурсів», зокрема шляхом додавання функціоналу для моніторингу ефективності та результативності державного фінансування реалізації проєктів інститутів громадянського суспільства, у т.ч. молодіжних організацій.

В умовах війни та повоєнного відновлення в нашій країні особливо гострим є питання *суспільної інтегрованості молоді з числа ВПО та демобілізованих молодих людей*. Для взаємодії та взаєморозуміння між різними групами людей, сприяння соціальній згуртованості українського суспільства актуальними є перелічені нижче заходи.

1. Кабінет Міністрів України – ухвалення національної програми підтримки переходу ветеранів війни від військової служби до цивільного життя для формування державної політики гармонійного співіснування в країні громадян із різним життєвим досвідом.
2. Формування державної політики щодо реінтеграції до українського суспільства громадян, які проживали на тимчасово окупованих територіях, після деокупації цих територій.
3. Створення / облаштування регіональними органами влади та органами місцевого самоврядування інклюзивних просторів для молоді.

4. Організація регіональними органами влади та органами місцевого самоврядування безкоштовних навчальних курсів для молоді з числа ВПО та демобілізованих молодих осіб для підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці.

Посиленню суспільної інтегрованості української молоді в умовах війни та повоєнного відновлення сприяла б також *участь у міжнародних молодіжних* (зокрема учнівських і студентських) *обмінах*. Для цього актуальним є розроблення відповідного національного плану дій (стратегії тощо) у колаборації з державними закладами освіти різного рівня.

ДИСКУСІЯ

В Україні на національному рівні поки що не існує цілісного загальнодержавного плану створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в умовах війни й повоєнного відновлення, який мав би юридичну силу та використовувався різними стейкхолдерами відновлення як стратегічний документ. Аналіз різних проєктів та ініціатив у царині повоєнного відновлення, зокрема [30, 34, 38], дозволяє констатувати фрагментарність регламентування ними пріоритетів і напрямів розвитку потенціалу молоді та забезпечення можливостей для її майбутнього розвитку. Зазначені ініціативи більшою мірою стосуються впровадження якісно нових напрямів державної політики (або їх перезавантаження), відновлення та модернізації інфраструктури, розвитку економіки, зокрема секторів із високою доданою вартістю, формування енергетичної незалежності та просування «зеленого курсу» тощо.

Чинна Національна молодіжна стратегія до 2030 р. [33] потребує актуалізації, зважаючи на ті виклики, з якими стикається сучасна молодь в умовах війни. Попри загалом широкий перелік пріоритетів формування молодіжної політики, регламентованій вищезгадану Стратегією, у ньому, на жаль, не виокремлено пріоритету щодо розвитку системи освіти (формальної та неформальної), сприяння доступу до навчальних ресурсів, особливо молоді з прифронтових регіонів. Важливо розуміти, що навіть в умовах війни освіта залишається критично важливою, адже допомагає зберегти інтелектуальний капітал молоді та забезпечити можливість для майбутнього розвитку. Крім того, згадана Стратегія не передбачає підтримки молодіжного житлового будівництва, а напрями реалізації Стратегії за пріоритетами «спроможність» та «інтегрованість» частково дублюються.

2021 р. для реалізації Національної молодіжної стратегії до 2030 р. було розроблено та затверджено Кабінетом Міністрів України Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2021-2025 роки [35]. Документ передбачає реалізацію низки завдань, орієнтованих на розв'язання проблем молоді на всіх рівнях управління, зокрема: покращення компетентностей молоді; підвищення культури волонтерства; активізацію участі молоді в процесах ухвалення рішень; зміцнення соціальної згуртованості молоді; підтримку молодіжних проєктів тощо.

Актуальність і важливість формування молодіжної політики, орієнтованої на збереження людського потенціалу, визначаються також Угодою про асоціацію України з Європейським Союзом. Зокрема, Глава 23 «Освіта, навчання та молодь» п'ятого розділу Угоди [38] акцентує на пріоритетності підвищення якості та значущості освіти (у т.ч. неформальної), пропаганди здорового способу життя, міжнародної мобільності, сприяння інтегрованості в суспільство в контексті формування та реалізації молодіжної політики.

Також упродовж усього періоду повномасштабної війни широке коло міжнародних партнерів України пропонує нове бачення пріоритетів, шляхів та інструментарію її відновлення, дедалі частіше закликаючи при цьому до людиноцентризму. Однак, на жаль, зазначені ідеї недостатньо концентруються навколо пошуку шляхів і можливостей реальної підтримки фундаментальної верстви населення – молоді.

ВИСНОВКИ

В умовах повномасштабної війни потреби сучасної молоді суттєво зросли й трансформувалися в напрямі зростання нематеріальних (безпека, доступ до освіти, інклюзивне середовище життєдіяльності тощо). Натомість нинішня державна молодіжна політика відповідає на них лише частково, що пов'язано зокрема з умовами невизначеності та суспільно-політичної нестабільності, у яких вона розвивається.

У процесі дослідження підтверджено, що розвиткові людського потенціалу молоді в умовах війни та повоєнного відновлення сприятиме формування нової моделі якості життя, основою якої має стати позитивний розвиток у царинах насамперед безпеки, охорони здоров'я, освіти, зайнятості й працевлаштування, молодіжної житлової політики, продуктивного дозвілля, соціальної підтримки, суспільної інтегрованості. Результати дослідження можуть бути корисні для державних органів влади, громадських організацій і міжнародних партнерів, зацікавлених у розробці

стратегій і програм для ефективного залучення молоді до відновлення України та забезпечення її сталого розвитку в умовах післявоєнного відродження.

Перспективи подальших досліджень з окресленої тематики полягають у поглибленні дослідження проблем і розробці пропозицій щодо соціально-економічної підтримки молоді з числа внутрішньо переміщених осіб, зокрема молоді з особливими потребами.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Статтю підготовлено у межах виконання гранту «Міграційні втрати молоді: імітаційне моделювання та сценарне прогнозування у контексті збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови України» (реєстраційний номер Проєкту: 2022.01/0074), який реалізується у рамках конкурсу «Наука для відбудови України у воєнний та повоєнний періоди» за грантової підтримки Національного фонду досліджень України.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

- Alarabed, W. (2021). Youth in post-conflict reconstruction: The case of the Gaza Strip. In *Youth Civic Engagement and Local Peacebuilding in the Middle East and North Africa* (pp. 97-108). Routledge.
<http://dx.doi.org/10.4324/9781003183747-9/youth-post-conflict-reconstruction-wadee-alarabed>
- Analytical Portal of Lviv Region. (n.d.). *Tourist inclusive facilities in Lviv Region*.
<https://apl.loda.gov.ua/portal/apps/sites/#/site/apps/dc1635b77ffa4a5fa1bdbd23b1eb4df9/explore>
- European Commission. (n.d.). *Homepage*.
<https://ec.europa.eu/>
- European Commission. (n.d.). *Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex*. Eurostat.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01n__custom_11759581/default/table?lang=en
- European Commission. (n.d.). *Persons participating in any cultural or sport activities in the last 12 months by sex, age, and educational attainment*. Eurostat.
[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp01\\$dv_1061/default/table?lang=en&category=yth.yth_part](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_scp01$dv_1061/default/table?lang=en&category=yth.yth_part)
- Eurostat. (n.d.). *Database*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
- Hachatrian, V., & Krasnyak, O. (2024). Economic security under martial law as a factor in shaping the youth labor market. *International Scientific Journal of Management, Economics and Finance*, 3(1), 24–37.
https://doi.org/10.46299/ij.isjmef.20240301_03
- Honwana, A. (2006). *Reintegration of youth into society in the aftermath of war*.
https://www.researchgate.net/publication/242115480_Rein_tegration_of_Youth_into_Society_in_the_Aftermath_of_War
- Hromadska, N. (2023). Social dialogue as a tool for addressing youth employment issues in Ukraine during wartime. *Public Administration and Regional Development*, 20, 376–397.
<https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1662>
- Alonso, E. (2023). (Re)Building the Future: Harnessing Youth Potential for the Post-War Recovery and Transformation of Ukraine. <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/12/ReBuilding-the-Future.pdf>
- Kosht.Media. (2023). *Real estate prices in Ukraine: What changed in September 2023*. <https://kosht.media/tsiny-na-nerukhomist-v-ukraini-shcho-zminylosia-u-veresni-2023-roku/>
- Kovess-Masfety, V., Frounfelker, R. L., Keyes, K. et al. (2023). Education as a protective factor for mental health risks among youth living in highly dangerous regions in Afghanistan. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 17, 12. <https://doi.org/10.1186/s13034-022-00548-w>
- Kraus, T. M., Kraus, N. M., & Osiatskyi, V. L. (2023). Youth entrepreneurship and youth support policies under martial law. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, 1(11), 150–163.
<https://doi.org/10.32750/2023-0112>
- Kutsenko, A. (n.d.). *Own housing for youth: Dream or reality?* <https://blog.liga.net/user/akutsenko/article/29663>
- Mantsurov, Igor, et al. (2022). THE ROLE OF YOUTH IN THE WORLD'S DEVELOPMENT AND POST-WAR

- REHABILITATION PROGRAMS IN UKRAINE. *Journal of European Economy*, 21(3), 288-06.
<https://doi.org/10.35774/jee2022.03.288>
16. Matsumoto, Y. (2008). Education for demilitarizing youth in post-conflict Afghanistan. *Research in Comparative and International Education*, 3(1), 65–78.
<https://doi.org/10.2304/rcie.2008.3.1.65>
  17. Newnham, E. A., McBain, R. K., Hann, K., Akinsulure-Smith, A. M., Weisz, J., Lilienthal, G. M., ... & Betancourt, T. S. (2015). The Youth Readiness Intervention for war-affected youth. *Journal of Adolescent Health*, 56(6), 606-611.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2015.01.020>
  18. Ozcelik, Asli, Nesterova, Yulia, Young, Graeme, Maxwell, Alex (2021, May 20). Youth-Led Peace: The Role of Youth in Peace Processes. Project Report. University of Glasgow, Glasgow. <http://eprints.gla.ac.uk/242178/>.
  19. Perlotto, Sydney. (2019). 'Africa's Future: Youth and the Data Defining Their Lives. Status of African Youth Report'. African Union. <https://www.prb.org/wp-content/uploads/2019/10/Status-of-African-Youth-SPEC.pdf>
  20. Procedure for preferential lending for obtaining vocational (vocational-technical), pre-higher, and higher education, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on August 29, 2018, No. 673. (2018).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF#Text>
  21. Prokopchuk, E. (n.d.). *Social housing rental will appear in Ukraine: Who will be eligible to apply*.
<https://mrpl.city/news/view/v-ukraini-zyavitsya-sotsialna-orenda-zhitla-hto-zmozhe-na-nei-pretenduvati>
  22. *Scholarship provision issues*. Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution No. 882 of July 12, 2004. (2004).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/882-2004-%D0%BF#Text>
  23. Snoubar, Y., & Abita, M. A. M. (2020). Post-conflict social policy: a perception of social policy for Arab young adults in the post-conflict middle east. *Social and humanities sciences: theory, current researches and new trends*, 145-159.
<http://www.uakb.org/source/2020%20Ekim%20Kitaplari/SOCIAL%20AND%20HUMANITIES%20SCIENCES%20Theory,%20Current%20Researches%20and%20New%20Trends-min.pdf>
  24. Sommers, M. (n.d.). *Embracing the margins: Working with youth amid war and insecurity*.
<https://www.researchgate.net/publication/241766538>
  25. State Employment Service. (n.d.). *Analytical and statistical information*. <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>
  26. State Youth Housing Agency. (n.d.). *Information on providing long-term preferential loans for the construction (reconstruction) and acquisition of housing using the statutory capital (own funds) of the State Youth Housing Agency*. <https://lv.molod-kredit.gov.ua/images/DOCUMENTS/ZhYTLQVI-PROHRAMY/kredyt-z-statutnoho-kapitalu/VK-20.03.2024.pdf>
  27. The impact of war on youth in Ukraine. (2023). Ministry of Youth and Sports of Ukraine.
https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdosli dienja/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.2023.pdf
  28. *The situation of youth in Ukraine – 2021: A representative sociological study*. (2021). Ministry of Youth and Sports of Ukraine.
https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/stanovishche-molodi-2021.pdf
  29. *To the Day of Youth in Ukraine: Results of a sociological study*. (2023). <http://4uth.gov.ua/to-the-day-of-youth-in-ukraine-2023-the-results-of-a-sociological-study/>
  30. Ukraine Recovery Plan. (n.d.). *Recovery.gov.ua*.
<https://recovery.gov.ua/>
  31. Ukraine. (2014). *Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their member states, of the other part* (ratified by Law of Ukraine on the ratification of the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their member states, of the other part, dated September 16, 2014).
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
  32. Ukraine. (2017). *Law of Ukraine on volunteer activity*.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
  33. Ukraine. (2021). *Decree of the President of Ukraine on the National Youth Strategy until 2030* (Decree No. 94/2021).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
  34. Ukraine. (2021). *Law of Ukraine on the ratification of the financial agreement "Ukraine Recovery Program" between Ukraine and the European Investment Bank* (Law No. 1645-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-20#n2>
  35. Ukraine. (2021). *State targeted social program "Youth of Ukraine" for 2021-2025* (Resolution No. 579).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text>
  36. Ukrinform. (2023). *The share of youth engaged in public activism increased from 20% to 40% from 2021 to 2022*.
<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3702112-castka-volonteriv-sered-molodi-za-rik-zrosla-udvici.html>
  37. Vasylytsiv, T. H., Lupak, R. L., & Levytska, O. O. (2023). Modern determinants of the activation of youth migration in Ukraine and its regulation: Pre-war context. *Academic Visions*, (24). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/663>
  38. Vision for Ukraine: Reform and recovery of the socio-humanitarian sector by 2030. (n.d.). *Google Docs*.
<https://docs.google.com/document/d/1VeqQarjD2NbYzJr6r-d5G4k5jGkrNSeWC/edit>
  39. Volosevych, I., Kohut, I., Zheriobkina, T., & Nazarenko, Y. (2023). *The impact of war on youth in Ukraine*. Ministry of

Youth and Sports of Ukraine.

https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.2023.pdf

40. Wikipedia contributors. (n.d.). *Social progress index*. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*.
https://en.wikipedia.org/wiki/Social_Progress_Index

41. YouthWiki. (n.d.). *Greece: Integration of young people in the labour market*. <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/greece/36-integration-of-young-people-in-the-labour-market>

42. Pro skhvalennia Stratehii demohrafichnoho rozvytku Ukrainy na period do 2040 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 veresnia 2024 r. № 922-r.
<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-demohrafichnoho-rozvytku-ukrainy-na-period-do-2040-roku-922r-300924>

Taras Vasylytsiv, Maryana Melnyk, Iryna Leshchukh, Mariya Fleychuk, Olha Ilyash

PRIORITY DIRECTIONS AND TOOLS FOR SHAPING YOUTH POLICY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF WAR AND POST-WAR RECOVERY

The purpose of the article is to identify the priority areas and tools for shaping Ukraine's youth policy in the context of war and post-war reconstruction. To do this, using the methods of structural-dynamic, determinological, correlation analysis, as well as index and graphical methods, the main current trends in youth policy are analyzed, the main problems and challenges faced by young people during hostilities and those that may be faced in the post-war period are highlighted. To find ways and directions to ensure the effectiveness of Ukraine's youth housing policy, the study uses the fuzzy logic methodology. Given the current high level of migration activity among Ukrainians, the results of the author's sociological survey of young people in Ukraine with positive migration aspirations are used to substantiate the priority areas and tools for the formation of youth policy in the context of war and post-war recovery. The article proposes an integrated approach to the formation of an effective youth policy, which should be based on the focus on the development of the human potential of young people and the formation of a new model of quality of life. In this context, the article provides specific recommendations on how to enhance the development of 8 key areas of youth life: safety, health, education, employment and employment, youth housing policy, productive leisure, social support and social integration.

Particular attention is paid to the identification of opportunities to support young people with special needs and their integration into recovery processes.

Keywords: youth policy, youth education, youth employment, youth entrepreneurship, housing policy, leisure, post-war recovery

JEL Classification: I31, J13, H55

Додаток 1

Таблиця 1.1. Вхідні параметри та лінгвістичні змінні для системи нечіткого логічного висновку, що характеризує умови молодіжної житлової політики в Україні.

Параметри оцінки		Рівень				
		високий	вище середнього	середній	нижче середнього	низький
		терми				
		A	B	C	D	F
		Діапазон значень				
x1	Вартість 1м2 житла для молоді, профінансованого у межах програми молодіжного житлового будівництва, тис. грн	53-60	46-53	39-46	32-39	25-32
x2	Відсоткова ставка за користування «молодіжними» кредитами, % річних	8	7	6	5	4
x3	Розмір власного внеску за програмою «ЄОселя», % від фактичної вартості житла	12-15	9-12	6-9	3-6	0-3

Таблиця 1.2. Вихідні параметри та лінгвістичні змінні для системи нечіткого логічного висновку, що характеризує умови молодіжної житлової політики в Україні.

Рівень	Терми	Молодіжна житлова політика		
		у ₁ – ефективність задоволення потреб молоді	у ₂ – частка молоді, яка живе з батьками	у ₃ – Індекс якості життя
		Діапазон значень		
		%	%	бали
високий	A	80-100	80-100	8-10
вище середнього	B	60-80	60-80	6-8
середній	C	40-60	40-60	4-6
нижче середнього	D	20-40	20-40	2-4
низький	F	0-20	0-20	0-2

Додаток 2

Рис. 2.1. Результати нечіткого виведення ефективності задоволення потреб молоді відповідно до вартості 1 м^2 житла для молоді, профінансованого у межах програми молодіжного житлового будівництва (x_1), відсоткової ставки за користування «молодіжними» кредитами (x_2), розмір власного внеску за програмою «єОселя», % від фактичної вартості житла (x_3).